

La Svizra enamez l'Europa d'oz

Retegnientschas sin ina via solitaria

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Dus Rumantschs prominents èn sa fatgs meritaivels per ils dretgs da carstgauns e minoritads en ils onns ventg e trenta dal tschientaner passà.** Felix Calonder (1863–1952) da Trin, cusseglier federal 1913–1920, ha gidà silsunter a fixar il cunfin da la Pologna restaurada cun la Germania, e quai per incumbensa da la Societad da las naziuns che survegliava la situaziun da las minoritads en l'Europa centrala. Il schurnalist Reto Caratsch (1901–1978) da S-chanf ha rapportà en maniera vardavla en la «NZZ» davart la Germania da Hitler e las violaziuns tudestgas dals dretgs umans fin cha las autoritads da Berlin l'han expulsà.

In studi da politica exteriura

Il giuven politolog da Tarasp *Jon Albert Fanzun* para da suandar l'exempel da Calonder e Caratsch. El scriva ina tesa davart la politica svizra da dretgs umans ed è assistent al Post da perscrutaziun per relaziuns internaziunales da la Scola politecnica federala (SPF). El ha elavurà quatter dals ogt chapitels d'in studi gist publictà davart la contribuziun da la politica exteriura svizra a la pasch, la segirezza e la stabilitad dapi 1945*. Tschels chapitels ha scrit *Patrick Lehmann*, collavuratur dal Post genevrin per la politica da segirezza (PGPS); la sedia da quest stat simbolicamain en l'«Avenue de la Paix» («Via da la pasch»). Il cudesch dals dus politologs, sper ina bibliografia da 34 paginas, cuntegna constataziuns e ponderaziuns fitg actualas che meritan l'attenziun da tgi che patratga a l'avengnir da noss pajais.

Mitus e realitad da la neutralitad

Fanzun resumescha da maister set seculs d'istorgia e cunzunt ils onns 1945–1989: «Durant tschientaners sa definiva la Svizra entras ses svilup che gieva encunter quel da l'Europa. Lez pajais pitschen enamez il continent s'opponeva al sistem monarchic, a las egemonias, als imperialissem, al centralissem, al nazionalissem da lingua, al faschissem, al totalitarissem, insumma a quai ch'al circondava (...). La Svizra ha surmuntà relativamain intacta ils onns traumatici da la secunda guerra mundiala (...). Il pievel svizzer manegiava che la neutralitad haja adina pertgirà il pajais dals conflicts da ses vischins. Lez onns èn pia vegnids ina funtauna d'identitad che confermava l'atgna politica. Denton era la Svizra 1945 isolada internaziunalmain. La neutralitad sco maxima centrala da sia politica exteriura 'n'era mai stada discreditada uschè a fund' (Edgar Bonjour). Ils alliads tegnevan il stadi pitschen per in parasit che haja be profità da la guerra senza gidar a victorisar sur da Hitler (...). L'idea directiva tradiziunala svizra da 'nunintervenziun en chaussas estras' è vegnida moralmain en suspect (...). La Svizra uffiziala (...) veseva però la neutralitad sco norma assoluta da politica exteriura, independenta dals interess nazional variabls. La guerra fraida (...) promoveva la tenuta da Svizra; la posiziun da questa è vegnida revalidada da la divisiun dal mund en dus blocs» (pp. 64–65). «La neutralitad han ins surelevà miticamain (...), promovend il patratg isolaziunist ed interpretaziuns tradiziunales da l'indipendenza naziunala» (p. 83). L'autur punctuescha però che la Svizra haja pli tard reagì senza targlinar a la ruina d'in dals dus blocs, orientond sia atgna politica da segirezza en la direzziun nova exprimida en il Rapport 90; lez «renconoscheva ch'in engaschi per francar la pasch internaziunala e dumagnar las crisas promovia era l'atgna



La cooperaziun bilaterala tranter Svizra ed UE ha cuntanschì ses agens cunfins.

KEYSTONE

segirezza (...). Quai schlargiava il spazi da segirezza sur ils cunfins naziunals» (p. 75). Cun il Rapport 93 ha plinavant «la neutralitad pers sia valor centrala; (...) la norma 'segirezza entras cooperaziun' ha remplazzà 'segirezza entras neutralitad'» (p. 79).

L'engaschi per proteger minoritads

Da l'autra vart releva Fanzun il svilup parallel da la schientscha internaziunala areguard la protecziun da minoritads. La Societad da las naziuns pratigava tuttina ina tscherta controlla relativa en ils stadis novs da l'Europa centrala, limitond lur suveranità en quest regard. La secunda guerra mundiala ha abolì schizunt lezza pusaiudad. Pir «entras la vieuta [da 1989/91] èn tensiuns etnicas en l'Europa centrala e da l'ost turnadas a la surfatscha da l'actualitad politica (...). La protecziun da minoritads è fitg relevanta per la politica da pasch e segirezza. Ins po stabilir in urden da pasch be includend minoritads (...). L'oppressiun da talas po chaschunar conflicts che periclitoschan la segirezza internaziunala (...). Igl è stà il merit istoric da la Conferenza per segirezza e cooperaziun en l'Europa da rumper il glatsch che circondava las dumondas da minoritads ch'ins zuppentava savens» (p. 175). L'autur lauda l'engaschi «legraivel» da la Svizra 1996 sco presidenta da l'Organisaziun per segirezza e cooperaziun en l'Europa (OSCE) cunzunt en Bosnia-Erzegovina «per controllar il respect dals dretgs da carstgauns e minoritads. La Svizra ha mess a disposiziun var 160 experts (...), plinavant era 1995–2000 *Gret Haller* sco mediatura per ils dretgs umans» (p. 201). Fanzun concluda: «La Svizra è s'engaschada per regla be cur ch'obligaziuns da dretg internaziunal na chaschunan nagina midada da sias atgnas leschas, e cur ch'ins na stueva temair cuntraversas da politica interiera (...). Ins percorscha ina cuntradicziun evidenta tranter la relevanza da la politica da dretgs umans, definida dal cussegl federal sco constanta da sia activitad exteriura, e las reteggnientschas ch'el mussa en lez regard» (p. 210).

Cooperar per segirezza e pasch

Patrick Lehmann, il coautor da Fanzun, deditgescha in chapitel essenzial, il settavel, a l'integraziun da l'Europa

ed a la cooperaziun internaziunala. El precisescha las activitads da cuss. fed. *Flavio Cotti* durant la presidenza svizra da l'OSCE, sper la Bosnia-Erzegovina «missiuns en Tschetschenia, Georgia, Moldavia e Carabakh (...), plinavant l'instituzionalisaziun da l'OSCE e sia cooperaziun cunzunt cun il Cussegl da l'Europa» (p. 231). Il Carabakh (1991 var 200 000 olmas, populaziun armena var 80%), en l'Orient, vegn pretais da l'Armenia e l'Aserbaigian. L'autur declera lura l'incumbensa da ses PGPS, definida dal cussegl federal: «Scolar diplomats, uffiziers ed uffizians da l'Organisaziun dal patg da l'Atlantic nord (Opan) e da ses Partenadi per la pasch» (p. 234). Lehmann guarda enavos vers ils passa tschinquanta onns da vischinadi cun l'Opan: «Grazia a sia situaziun vegniva la Svizra protegida dal parisol nuclear da l'Opan e profitava indirectamain da sias mesiras da defensiun (...). Suenter la fin da la guerra fraida ha la via solitaria da Svizra sa revelada ina via vers l'isolaziun. Noss pajais resta a l'ur da la rait d'instituziuns che concepescan las mesiras da cooperaziun per segirezza e pasch» (pp. 246–247).

In'insla en il cumbat cunter criminals

L'autur tracta era la dumonda ordvart actuala da las relaziuns cun l'Uniu europeica (UE): «Ils patgs cun l'UE, acceptads dal pievel svizzer ils 21 da matg 2000 cun ina maioritad clera, pertutgan cunzunt l'economia. Els èn vegnids firmads pir suenter tractativas lungas che mussan che la cooperaziun bilaterala tranter Svizra ed UE ha cuntanschì ses agens cunfins. L'UE concentrescha sias forzas per sa consolidar e sa schlargiar vers l'ost; ella s'interessa pauc per la via solitaria da Svizra. Ils patgs n'han betg reglè dumondas centralas sco l'uniun da duana, la stabilitad monetara, la segirezza interiera ed exteriura u la politica commerziala, damai che la Svizra na leva, ni ceder dretgs da suveranità a l'UE, ni renconoscher las decisiuns dal Cussegl da ministers e dal tribunal da lezza sco pussanza giuridica suprema. Gist areguard la politica da segirezza resta la Svizra in'insla enamez il spazi che la riguarda. Damai ch'ella n'è betg commembra da l'UE, na po'la, ni s'associar als patgs da segirezza interiera, ni avair access al sistem d'infurmaziun per

cumbatter la criminalitad» (pp. 240–241). Ins enclgia il parairi dals editurs davart il cudesch da Fanzun e Lehmann: «Nus savains grà a Jon A. Fanzun e Patrick Lehmann per lur lavur substanziosa e fundada che preschenta per l'emprima giada teoria e pratica da la contribuziun svizra a la pasch, segirezza e stabilitad en il mund dapi 1945, e quai en ina survista sistematica e critica» (prolog, p. 10).

* **Jon A. Fanzun e Patrick Lehmann, Die Schweiz und die Welt: Außen- und sicherheitspolitische Beiträge der Schweiz zu Frieden, Sicherheit und Stabilität, 1945-2000. Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, nr. 57. Turitg (Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse der ETH, ISBN 3-905641-70-4) 2000.**